

Demográfia és gazdasági növekedés

A népszégtudománnyal foglalkozók és a közgazdászok a népszámlálást nem mindennapi eseménynek tartják, és türelmetlenül várják az eredményt. Méltán. Hiszen egy népszámlálás — különösen ha lakásösszeírással társul, mint az 1977 január 5-én országunkban is történt — legalább annyi betekintést enged a szakembernek, mint a mikroszkóp a biológusnak. A lakosságról olyan képet nyújt, amelyet a havi, negyedévi vagy évi statisztikai jelentések képtelenek összehozni. Mintha mozdulatlanlanná vált volna a lakosság arra a néhány pillanatra, amíg az összeíró gondosan kitölti az űrlapok rovatait.

Mi az, ami különösebben megragadja a figyelmet ezen a pillanatképen? A változás, a mozgás, a mozgás iránya, a változás üteme. Az előző népszámlálásnak és a jelenleginek két kliséjét egymás mellé téve, igen érdekes és tanulságos kép tárul fel előttünk. Időzzünk el az 1966 márciusában és az 1977 januárjában meg-ejtett népszámlálás néhány adatának összehasonlításánál és értékelésénél:

	1966. március 15.	1977. január 5.	Különbözet
Összlakosság	19 103 163	21 559 416	2 456 253
Ebből: férfi (%)	49,3	49	-0,3
nő (%)	50,7	51	+0,3

Az elmúlt évtizedben a természetes szaporulat jelentős volt: csaknem 2,5 millióval nőtt az ország lakosainak száma. Ez igen pozitív jelenség, hiszen épp az 1966-os népszámlálást megelőző időszakban egyre csökkenő üteművé vált a szaporulat. A lakosság ilyen arányú növekedése fontos, mert köztudomású, hogy a munkaerő a termelőerő egyik döntő összetevője, eleme. Románia mint fejlődő szocialista ország számára igen fontos, hogy a gazdasági növekedést biztosító egyik tényező, a munkaerő, rendelkezésre álljon. A rohamosan fejlődő ipar, a korszerűsödő gazdaság a termelőerők jelenlegi fejlődési szintjén még igen sok munkaerőt igényel. Bár a Román Kommunista Párt gazdaságpolitikájában napról napra egyre nagyobb szerepet kapnak a gazdasági növekedés intenzív tényezői, mint például: a munka termelékenysége, hatékonysága, a gazdasági hatékonyság, mégis, bár csökkenő súllyal, de jelentős szerepe van a munka mennyiségének is, amit új munkaerő bevonásával növelünk. Ennek egyik forrása a természetes népszaporulat.

A lakosság természetes szaporulata egyébként igen kedvezően befolyásolja a munkaerő mozgékonyágát (mobilitását) is, ami a közgazdasági szakirodalom szerint egyébként az igen gyors fejlődési és átalakulási folyamatok egyik jellemző vonása. A természetes szaporulat és az aktív munkaerő átrétegződése kedvező feltételeket teremt a gyors ütemű gazdasági növekedés fenntartásához. Ugyanis azokban az országokban, ahol a természetes népszaporulat alacsony vagy egyáltalán nem létezik, a munkaerő mobilitása sokkal lassúbb, és átcsoportosítása jóval nehezebb. Minthogy rendszerint (abszolút számokban) nem csökkenthető az egyes területeken dolgozók száma, viszonylag nagy befektetésekkel lehet csak megteremteni annak feltételeit, hogy a gazdasági növekedést ne a munka mennyiségének, hanem hatékonyságának növelésével ériék el.

Bár a lakosság nemek szerinti összetételében lényeges változás nem következett be, a nők részaránya mégis növekszik, két százalékkal haladja meg a férfiakét; közel félmillióval több nő él az országban, mint férfi. Ez részben pozitív jelenség, mert emelkedik a leendő anyák száma, és így a további népszaporulat egyik feltétele is adva lesz.

	1966. március 15.	1977. január 5.	Különbőség
Háztartások száma	5 954 555	6 777 760	823 205
Lakások száma	5 380 299	6 373 185	992 886

A természetes népszaporulattal egyidőben több mint 800 000-rel nőtt a háztartások száma, ami tulajdonképpen több mint 800 000 új családot jelent. Ezzel pár-

huzamosan a lakások száma csaknem egymillióval nőtt, ami azt jelenti, hogy az elmúlt évtizedben 169 681-gyel több lakás épült fel, mint amennyi új háztartás létesült. A lakások kissé levegősebbek lettek, minthogy az egy lakásban levő háztartások száma jelentősen csökkent. Ennek két oka lehet. Vagy a nagycsaládok lélekszáma csökken annak következtében, hogy a házasodó fiatalok egyben új lakásba is költöznek, vagy az, hogy a régebbi lakáshiány miatt az egy lakásba szorult háztartások lassan szétválnak. Igen érdekes kutatási téma lenne napjaink szociológusai számára azt vizsgálni, hogy e két tényező milyen mértékben járul hozzá ezekhez a változásokhoz. A nagycsaládok számának csökkenése pozitív tény, de sok problémát is felvet: a nagyszülők nevelő hatásának csökkenése, óvodai helyek számának elégtelensége, a gyermekek felügyeletének megoldása.

Erdekes, hogy az egy háztartásban élők száma 3,20 főről 3,18-ra csökkent. Ez a folyamat, bár jelentéktelen, de tízévi távlatban mégis arról árulkodik, hogy a családok átlagos nagysága csökkenő irányú. Ha ez csak annak következménye, hogy a nagycsaládok száma csökken, még nem jelentene különösebb problémát. A család létszámának apadása azonban már több kérdést vet fel. S ez utóbbi látszik valószínűbbnek, hiszen a két és fél milliós szaporulat és az új háztartások számának összevetéséből az derül ki, hogy egy háztartásra csak 2,98 lakos jut. Igaz viszont az is, hogy a háztartás és a család fogalma csak nagyjából fedi egymást. A népszámlálás adataiból az is kiderül, hogy a mennyiségi növekedésen túl lényeges változások álltak be a munkaerő összetételében is.

	1955—1966	1966—1977
Munkáslétszám-növekedés (ezer főben)	1226,2	2091,9
Ebből: szakiskolát végzett	426,4	1042,4
szaklíceumot végzett	96,3	197,0
liceum utáni oktatásban részesült	51,0	130,8
egyéb oktatási formák végzettje	652,5	721,7

Az elmúlt évtizedben az egyéb oktatási formák végzettjeinek száma alig változik valamit az előző évtizedhez képest. A többi három munkakategóriánál viszont a növekedés jelentős (több mint 1,3 millió). És mivel ez a magasabb szakképzési kategóriákat foglalja magában, nyilvánvaló, hogy hatásuk a társadalmi munka termelékenységére is kiterjed. A munkaerő mennyiségi növekedésével párhuzamosan ez a minőségi változás is jelentős tényezője volt az elmúlt két évtizedben elért gazdasági növekedésnek. Ha abból indulunk ki, hogy a két és fél millió új lakosnak a fele munkaképes, akkor ez azt jelenti, hogy a mennyiségi és a minőségi növekedés majdnem azonos fajsúllyal szerepel.

A középkaderekkel párhuzamosan igen nagy mértékben megnőtt a felsőfokú oktatást végzettek száma is, amint az a következő adatokból kiolvasható:

	1955—1966	1966—1977
Főiskolát végzett (ezer főben)	132,0	301,1
Ebből: mérnöki és gazdasági szakot végzett	60,4	145,9
tanári szakot végzett	47,1	113,3
egészségügyi szakot végzett	14,1	18,1

Különösen a mérnöki, gazdasági és tanári szakot végzettek száma gyarapodott jelentősen, ami egyébként érthető, ha az ország gazdasági növekedéséből indulunk ki. A rohamosan iparosodó ország igen sok mérnököt és közgazdászot igényel. Ugyanakkor a szakképzett munkaerő biztosítása és a tiszosztályos kötelező oktatás bevezetése — ami a középfokú oktatási hálózat jelentős fejlesztését igényelte — nem valószínű, hogy megvalósulhatott volna meg új tanerők nélkül. Az oktatási hálózat kiszélesedése révén 1966 és 1977 között nevelt 600 000 középkáder és felsőfokú képzettségben részesített szakember jelentős minőségi változást hozott a munkaerő összetételében; ennek jótékony hatása nem évekig, hanem évtizedekig érezhető lesz. E magasabb szakképzésű munkaerő alkalmas arra, hogy a munka hatékonyságának növelésével a gazdasági fejlődés intenzív tényezőit hozza előtérbe.

Az előző népszámlálás óta megváltozott a lakosság lakóhelyi összetétele is.

	1966. március 15.	1977. január 5.
Összlakosság	19 133 163	21 559 416
Ebből: városi lakos	7 305 714	10 236 846
%	38,2	47,5
falusi lakos	11 827 449	11 322 570
%	61,8	52,5

A városiasodás szembetűnő. Egyetlen évtized alatt a városi lakosok száma csaknem 3 millió fővel (2 931 132) emelkedett. 1977 januárjában Románia Szocialista Köztársaság lakóinak majdnem fele (47,5%) városban lakott. Igen jellemző ugyanakkor, hogy az utóbbi években megindult a falusi lakosok számának nemcsak viszonylagos apadása, hanem abszolút számokban (464 879 fő) kifejezett csökkenése is. E folyamatot fékezi az, hogy a nem mezőgazdasági munkakört betöltő aktív lakosság több mint 40%-ának lakhelye falun van, igen sokan ingáznak.

A városiasodásra utal az is, hogy a két népszámlálás között eltelt tíz évben egyrészt gyarapodott a városok száma — 53 új város jelent meg az ország térségében —, másrészt gyorsan nőtt a meglévő városok lakossága. Az 1966-os népszámláláskor csupán Bukarestnek, az ország fővárosának lakossága haladta meg a 200 000-et, 1977 januárjában még további 8 város lakosságáé. Ezek: Temesvár, Iași, Kolozsvár-Napoca, Brassó, Konstanca, Galac, Craiova, Ploiești. Hogy milyen arányú a nagyvárosokba való tömörülés, kiderül abból is, hogy míg 1966 tavaszán, az előző népszámláláskor csak 7 városnak volt több mint 150 000 lakosa, 1977 elején már 15-nek. Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a 100 000-en felüli városok közül csak Bákónak, Szatmárnak és Nagybányának van kevesebb, mint 150 000 lakosa. Tehát a 18, egyenként százezer lakosnál nagyobb város közül 15-nek a lakossága 150 000 fő. Igen érdekes képet kapunk, ha a nagyvárosokkal egyidőben megnézzük a kisebb városok létszámának alakulását is:

	1966		1977	
	város	lakos	város	lakos
A városok száma	183		236	
Ebből: Bukarest	1	1 366 684	1	1 807 044
200—300 000	—	—	8	1 771 883
100—200 000	12	1 778 446	10	1 472 642
50—100 000	8	532 104	18	1 192 231
20—50 000	43	1 273 398	56	1 671 177
10—20 000	59	859 554	70	970 473
5—10 000 lakosig	48	366 986	60	456 142
5000 alatt	12	42 917	14	52 305

A városi lakosok közül több mint 6 millió — azaz 60% — 100 000 lakosúnál nagyobb városban él, szám szerint 36-ban. Közel 8 millió — azaz a városi lakosság 80%-a — él 50 000-nél nagyobb lakosú városban. Nagyon figyelemreméltó ugyanakkor, hogy az 50—100 000 lakosú városok száma az elmúlt évtizedben 8-ról 18-ra nőtt, ami távlatilag azt ígéri, hogy a tíz év múlva elvégzendő népszámlálásig a 100 000-nél nagyobb lakosú városok száma is jelentősen fog emelkedni. Ez a gyors ütemű urbanizáció igen jelentős társadalmi erőfeszítést igényel. Míg 1955—1966 között az állam 38,7 milliárd lejt fordított lakásépítésre, 1966—1977 között 95,7 milliárdot (csaknem két és félszeresét).

A nagyarányú építkezés nyomán, ami egyébként nemcsak városban, hanem falun is megfigyelhető, jelentősen javultak a lakásviszonyok.

	1966. március 15.	1977. január 5.	Különbözet
A szobák száma	10 872 820	13 969 785	3 096 965
Az egy szobára jutó lakosok száma	1,73	1,53	-0,20
Az egy lakosra jutó négyzetméter	7,9	8,8	+0,9
Ebből: városban	8,4	9,6	+1,2

Mivel a két népszámlálás között az ország lakosainak száma két és fél millióval emelkedett, a meglévő szobák száma pedig több mint hárommillióval, valamelyest csökkent az egy szobára jutó lakosok száma, és emelkedett az egy lakosra jutó lakterület is. Mindennek ellenére még jelentős erőfeszítéseket kell tenni a lakásépítés terén.